

Ablonczy Balázs

TELEKI SZEMÉLYISÉGE

A MINISZTERELNÖK HÉTKÖZNAJAI

A fennmaradt fényképek tanúsága szerint a húszas évekbeli súlyos betegsége után ráncai elmélyültek, arca lesaványodott, bár ebből a meggyötört arcból is világított a szürke szempár, amelyet a most már állandóan hordott csontkeretes pápaszem is felnagyított. Kevesen állták ezt az átható tekintetet. Ez az arc gyakran szaladt gúnyos-cinikus mosolyba, amelyet a felhúzott váll és a széttárt karok tettek hangsúlyosabbá. Teste, ha lehet, még szikárabb lett, s az orra mellett a száj sarkáig lefutó két mély barázdta jelezte az átélт szenvedéseket.

Telekit Illyés Géza sebészprofesszor műtötte meg 1922 decemberében, pontosan akkor, amikor hírek terjedtek el arról, hogy Bethlen István miniszterelnök – Bánffy Miklós külügyminiszter idegösszeomlása és lemondása után – őt szánja a külügyi tárca élére. A család tudomása szerint még a fronton szerzte azt a vesegyulladást, amely az évek során súlyosbodott, s végül egyik veséjének kivételéhez vezetett. A megmaradt vese sem működhetett jól, mert ettől kezdve Telekiné élete utolsó tizenkilenc évében naponta háromszor kellett katétereznie magát, akárhol is volt.

GESZTUSOK ÉS PILLANTÁSOK

Ha unatkozott, nem nagyon ügyelt arra, hogy ez testtartásán ne látszódjon. Ilyenkor elterpeszkedett a fotelban vagy akár a dékáni székben is, és lelecsukódó pillái mögöl figyelt az éppen beszélőre. Ha az jóval alacsonyabb rangú vagy beosztású volt, elalvási szándékát szóban is jelezte. Ha gondolkodott, igyekezett, hogy ez mások számára is nyilvánvaló legyen: ajkait előrehúzta, bal keze két ujjával állát összeszorította, arcát hüvelyk- és mutatóujjával benyomta és szótlanul maga elé meredt. Egy-egy gesztusa olyannyira híressé vált, hogy a külföldi megfigyelők előtt sem volt titok: amikor jobb fülét dörzsöli bal kezének hüvelyk- és mutatóujjával, nem mond igazat. Azonban ha jókedve volt, arca, ez a „hüség vizslaarc” ezer ránca szaladt, hátravette a fejét, és őszintén rázta a neve-

Azok, akik Teleki Pált közelről ismerték, okvetlenül megszerették. A távolból már korántsem mindenki volt vele így. Dinamizmusa néha kotnyeleskedésnek tűnt, sarkos véleményei cinizmusnak, és szüntelenül szétindázó mondatai csak a beavatottak számára voltak élvezhetőek. Mégis: talán egyetlen olyan politikusa sincs a két világháború közötti Magyarországnak, aki annyira benne lenne a történeti köztudatban, mint éppen ő. A harmincas években cingár alakja megszokott jelensége volt a budapesti Belváros életének, ahogy József nádor téri palotájából az egyetemre, az Országos Kaszinóba vagy éppen a Hazai Takarékpénztárba sietett.

Így tett például a gödöllői dzsembori végnapjaiban, amikor egy – nyilván tréfakedvelő magyar cserkészek által félrevezetett – angol kiscserkész úgy köszönt el tőle: „Te vén sivar!”

Maga is szívesen részt vett mindenféle ugratásban, tréfában. Karikatúrákat rajzolt (ha kellett, magáról is), verseket írt, és férfitársaságban előszeregettel gyakorolta azt a vaskos humort, amelynek gyöngyszemeitől még egy huszárkáplár is elpirult volna. Betegsége, az orvosi felügyelet és a kínos, megalázó napi procedúrák ellenére teljes életet élt: evezett, vívott, hármásával szedte a lépcsőket, megosztotta a cserkészekkel spártai szállásukat, s ha kellett, ő is a patakban fürdött. Erős dohányos is volt: számtalan fényképen látható, amint cigarettázik, de igazán a szivart kedvelte: a tizes évek végén naponta kettőt szívott.

Testi bajai mellé lelkiek is járultak: időről időre legyőzhetetlen depresszió, végtelen pesszimizmus vett erőt rajta, s ezek a periódusok 1923 után egyre sötétebbek és hosszabbak lettek. 1929-ben, egyik ilyen mélypontján végrendelkezett is, s arra kérte titkárát, családját, hogy a legegyszerűbb szertartás keretében temessék el, és senki ne kísérje. A cserkészsövetségnek írott, nem datált, de ugyanekkor keletkezett kártyáján azt kérte a vezetőktől, hogy „a gyász minden jelét mellőzzék”. Legáltalább két idegösszeomlásáról tudunk,

de se szeri, se száma ismerősei, barátai előtt tett baljóslatú, saját közeli halálát előrevetítő kijelentéseinek.

Napi ügyes-bajos dolgaiban a kissé csibészes, örökké kedélyes, az évek során köpcösödő magántitkár, Incze Péter volt segítségére. A hadifogságból hazatért, a SZEFHÉ-ben forgolódo öregdiák joghallgatót a húszas évek elején vette maga mellé. Incze a kiválasztottjaiban rendszeresen családó Teleki számára jó döntésnek bizonyult. Az ügyes magántitkár bonyolította a levelezést, kézben tartotta a Telekiné kezéből gyakorta kifolyó konyhapénzt, irányította a személyzetet, és bár jogi tanulmányait sohasem fejezte be, Teleki egyenlő partnerként kezelte.

CSEKKEK ÉS SZENVEDÉLYEK

Telekiné három költséges szenvedélye volt: a könyvek, az autók és az, hogy Budapesten néha furcsán ható angolos sportruháit Bécsben csináltatta. Akárki tévedt be a József nádor téri kis palotába, az első dolog, ami fel tűnhetett neki, a könyvek nagy száma volt. Autóra nem mindig tellett: első miniszterelnöksége után el kellett adnia hatalmas túrakocsiját, mert annyira megterhelték a tisztséggel járó anyagi kiadások. 1928-ban már biztos rendelkezett automobillal, azzal járta körbe a Bükkben lévő cserkésztáboro-

kat. 1935-ben viszont újfent azt panasolta egy levelében, hogy „*nincs pénzem autóra, taxikra*”. Egyebekben rendkívül puritán módon élt: számára nem jelentett gondot a harmadosztály a vonaton, a poloskás szoba, a pocsek élelmezés.

Háza berendezése is ezt az egyszerűsége törekvést tükrözte, az ebédlő dísztelensége például kifejezetten nyomasztóan hatott a látogatókra. Bár a háznak nem ő volt az ura, hanem özvegy édesanyja. Özvegy Teleki Gézáne szerepe a családon belül megkérdőjelezhetetlen volt: fia nemcsak hogy minden elindulásakor beugrott hozzá, hanem külföldi távollétei esetén mindennap sürgönyözött neki. A megkülönböztetett tisztelet jele volt, hogy özvegy Teleki Gézáne jelenlétében a házban csak németül folyhatott a szó, ebédnél ő ült az asztalfőn, s az étkezés ritmusa is az ő ízléséhez alkalmazkodott. Ha letette a villát, vége volt az ebédnek. Uralmát nem mindenki viselte jól: menyé például kifejezetten tartott tőle.

Teleki Gézáne hatalmának fellépésén túl volt még egy nagyon prózai oka is: az ő jövedelme a harmincas

években több volt, mint fiáé és menyéé együttvéve. Házai, részvényei még a harmincas években is jómódot biztosítottak neki és családjának. Az 1932-es virilistajegyzék szerint özvegy Teleki Gézáne 41 363 pengő jövedelem után 3960 pengő adót fizetett, míg fia 29 260 pengő jövedelem után 2040 pengőt. Igaz, Teleki Pál még a nevének 308 734 pengő vagyona (véltetően ingatlanok) után a 364 pengő vagyoadót is lerőtt. Az édesanyja által birtokolt házakat is Teleki kezelte: erre utal az a vérbeli könyvelő precizitással megírt beadvány, amelyben Bethlen István miniszterelnöknek a ház- és üzletberekkel kapcsolatos gondokat összegezte 1924-ben.

Teleki fizetése elég kusza alakult a húszas évek első felében. Egyetemi tanárként csak az V. fizetési osztályra volt jogosult, viszont mint nyugalmazott magyar királyi miniszterelnököt az I. fizetési osztály illette meg. A jelentékeny különbséget Horthy kormányzó külön kérésére személyi pótlékkal hidalták át, ám ezt egy 1923-as miniszterelnöki rendelet megszüntette. Ez igen kedvezőtlenül érinthette, mert ebben az időszakban az egyetemen sem tanított, így a hallgatók által fizetett vizsgadíjaktól is elesett. 1926-ban rendezték a státusát: az I. fizetési osztályba sorolták, és 1924-ig visszamenőleg megkapta a két kereset közti különbözetet. Ez még azokban az inflációs időkben is jelentős összeget tett ki: négyszázötvennégymillió-hatszáznyolcvan koronát kapott kézhez 1926 őszén, s a havi fizetése a négyszeresére emelkedett: hétmillió-kétszázezer koronáról harmincmillióra. A pengő bevezetését követő bérrendezés ismét visszaminősítette a státusát, majd – mivel szerzett jogokról volt szó – 1927. november 1-jétől ismét az I. fizetési osztálynak megfelelő fizetést kapta.

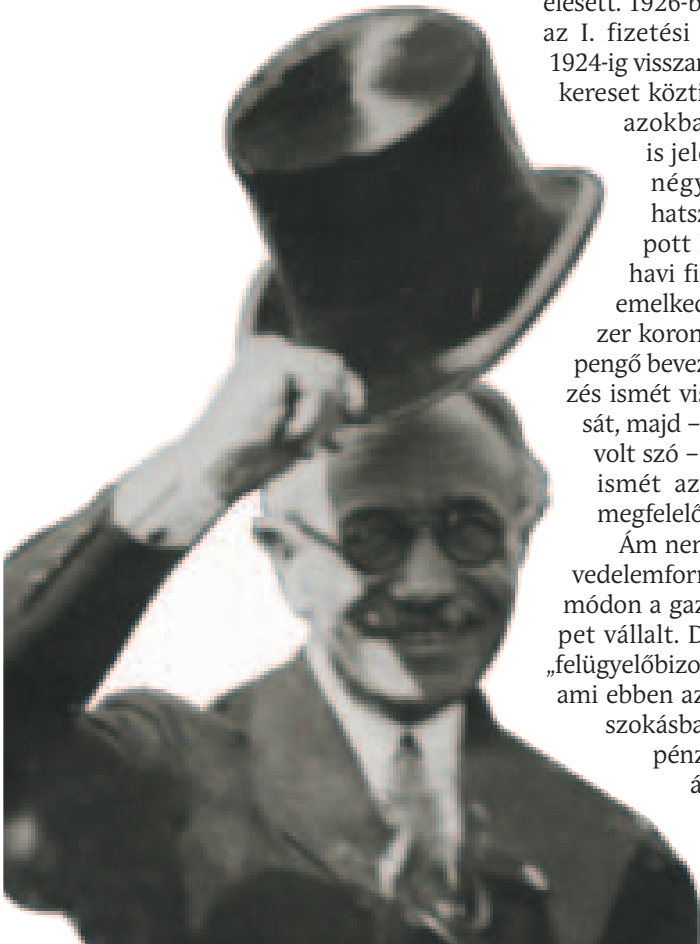
Am nem ez volt az egyetlen jövedelemforrása: a korban szokásos módon a gazdasági életben is szerepet vállalt. De nem szeretett volna „felügyelőbizottsági grófnak” látszani, ami ebben az időszakban egyébként szokásban volt. A legjelentősebb pénzintézetek közé számító, ám hangsúlyozottan keresztény középosztályi ügyfélkört kiszolgáló, szolid üzletpolitikával működő Pesti Hazai Első Takarékpénztárt és annak fiókintézményeit tüntette ki jelenlétével. A Hazai Takarékpénztár igazgatósági tagja volt 1925-től, a pénzintézet leánybankjának számító Hazai Bank Rt. igazgatósági tagja már 1921-től, a Hazai Bank tulajdonában lévő építési vállalat, a Magyar Wayss és Freytag Rt.-nek pedig elnöke 1929 után. Valamennyi állásáról lemondott 1938-ban, amikor kultuszminiszter lett. Pénzintézeti jelenléte az általa irányított szervezeteknek is hasznos volt: a takarékpénztár támogatta a cserkészszövetséget, és a Hazai Bankon keresztül bonyolították a gödöllői világtalálkozó élelmezésével kapcsolatos pénzügyi tranzakciókat.

Szerteágazó kapcsolatai és gyakori utazásai miatt mégis komoly anyagi terhek nyomasztották Telekit. Nemcsak saját és édesanyja ügyeit kellett felügyelnie, hanem egész családjára szorulóinak, élehetlenjeinek vagy éppen szükségüket szenvedőinek állást, keresetet találnia, segítséget nyújtania. Vagyonukat, megélhetésüket veszített unokaöcsöket segített újra elhelyezkedni, vagy éppen küzdött azért, hogy cikküket publikálják, esetleg állampolgárságuk legyen. Teleki Tibor koronőrrel, a család gyömrői ágának képviselőjével együtt elnököltek a minden évben megtartott családi gyűléseken, amelyek során, ha kellett, kíméletlen szigorral lépett fel a rossz útra tévedt családtagokkal szemben. S mintha mindez nem lett volna elég a terhekből, ott volt még az erdélyi birtok is.

Szerteágazó kapcsolatai és gyakori utazásai miatt mégis komoly anyagi terhek nyomasztották Telekit. Nemcsak saját és édesanyja ügyeit kellett felügyelnie, hanem egész családjára szorulóinak, élehetlenjeinek vagy éppen szükségüket szenvedőinek állást, keresetet találnia, segítséget nyújtania. Vagyonukat, megélhetésüket veszített unokaöcsöket segített újra elhelyezkedni, vagy éppen küzdött azért, hogy cikküket publikálják, esetleg állampolgárságuk legyen. Teleki Tibor koronőrrel, a család gyömrői ágának képviselőjével együtt elnököltek a minden évben megtartott családi gyűléseken, amelyek során, ha kellett, kíméletlen szigorral lépett fel a rossz útra tévedt családtagokkal szemben. S mintha mindez nem lett volna elég a terhekből, ott volt még az erdélyi birtok is.

NYARALÁS ITTHON ÉS OTTHON

A pribékalvi birtoktestből a román földreform 50 hold parkot és 16 hold szántóföldet hagyott meg – úgyhogy inkább költeni kellett rá, és eltartani a nyaranta csaknem kéttucatnyi emberről álló személyzetet. Bethlen Istvánnal ellentétben Teleki 1922-től rendszeresen hazatért Erdélybe, s a nyári hónapokban jó néhány hetet eltöltött ott. A maga vezette, Szatmáron bérelt autóval körbejárta a rokon családokat, részt vett a zsúrokon, a Trianon után beszűkült erdélyi társasági élet eseményein. A kastély a birtokban maradt, és a nyári hónapokban ott töltött hetek jelentették az igazi kikapcsolódást számára. Festett a parkban, fényképezett, lovagolt, teniszezett, olvasott, s ha olyan kedve támadt, füvet kaszált. Esetleg hóna alá fogta a puskát, és egy-egy szárcsával tért meg a körútjáról. Ma-

gyarországon is szeretett vadászni, s ha hívták, szívesen flintát fogott.

Pribékfalván minden vasárnap végigsétált az allén, és a kastély közvetlen szomszédságában lévő görög katolikus templomban misét hallgatott. A templom felújítására – mint jó kegyúr – jelentős összeget áldozott a húszas években. Mise után románul beszélgetett a gazdákkal. Hitéletéről egyébiránt csak szórványos információkra vagyunk utalva, ezek azonban mind egy irányba mutatnak: Telekit élete utolsó két évtizedében rendkívül bensőséges, mélyen átélt hit jellemezte. Otthoni nyaralása sem lehetett azonban mindig felhőtlen, mert a román sziguranca szemmel tartotta a volt magyar miniszterelnököt.

A szükséges kikapcsolódás azonban nyáron is kevesebb volt számára a kelleténél. Év közben és nyáron is számtalan esetben kellett hivatalos vagy félhivatalos minőségben külföldre utaznia. Egy, a harmincas évek elején készült közgazdasági kari összefoglaló szerint 1921 és 1931 között Teleki egymaga több konferencián, hivatalos úton, tanácskozáson vett részt, mint a kar összes többi oktatója együttvéve. Előfordult, hogy egyszerűen annyit mondott, „*erre a pihenésre feltétlenül szükségem van*”, de többször volt beteg, ősszel rendszerint influenzás. Kormány megbízások, a dzsemborira készülődés vagy nemzeti tudományos érdekek is szerepeltek szabadságolási kérelmei között.

Nyári vagy húsvéti szabadságai alatt sokszor nyaralt görög rokonainál Trieszben, Gerasdorfban (Bécsújhely mellett) vagy Marseille-ben, illetve egy szomszédos településen, Cordillon-sur-Mer-ben. Gyakran járt Berlinben sógornőjénél. München, Hamburg, London és Párizs is sűrűn szerepelt úti céljai között: hol nyaralásképpen, hol pedig tudományos ügyek miatt. A svájci Kandersteg a nemzetközi cserkészszervezet intézőbizottságának üléseit látta vendégül. Úgy tűnik, hogy a Keleti-tengert valamiért különösen szerette: ott pihent 1924-ben, 1930-ban, 1931-ben, 1933-ban és 1934-ben is. Az Egyesült Államokban 1935-ben és 1937-ben is járt, ahol a Carnegie Alapítvány rendezvényein vett részt. Első alkalommal a Columbia Egyetem díszdoktorává is avatták. Később, már miniszterként, miniszterelnökként volt Horthy Miklós vendége Kenderesen és Gödöllőn.

1924 nyarán csaknem harminc diák és tanár kíséretében bejárta a balti országokat és Finnországot. Telekinek

Teleki Pál és felesége

gyermekkorára legszebb tengerészalmaidézte a rozoga ladikokon megtett veszedelmes út, kormányzás a lapp folyók vad zúgóin. Ugyanúgy cipekedett, evezett, merte a vizet a hajóból, mint diákjai, a túra időszaki lapját, a *Lappot* karikatúrákkal látta el, mesélt a tábornok mellett, és szakavatott szemmel mérte fel a tájat.

Tudományos vagy magánemberi érdeklődésből leginkább Franciaországba és Görögországba utazott. 1928-ban Athén, Mükéné, Nauplion, Delphoi, Argosz és Thesszália bebarangolása után Krétát is felkereste, hogy a knósszoszi ásatásokat láthassa. 1933 őszén tett ibériai körútja is „érdek nélküli” turistaút volt. Az utazásnál az autót preferálta, de leginkább a vonatot „ünnepelte” (az ő szavajárása): miniszterelnöksége idején leginkább a Lél motorvonat vezetőfülkéjében szeretett utazni, ahol kényelmetlen padon kuporogva hosszú beszélgetéseket folytatott a masiniszttával. A hajón nemcsak rosszul volt, hanem félt is. „*Igaz-e, hogy minden második hajó elsüllyed?*” – aggodalmaskodott a krétai átkelés miatt. Repülőtől való féltelme pedig második miniszterelnöksége idején beosztottai körében is legendás volt.

Útjaira gyakran feleségével kettesben utazott, ritkábban lányát, Majcsit

is magával vitte, s míg a nők „comissióztak”, ő múzeumokat, képtárakat látogatott. Gyermekével való viszonya különben is fura volt: Bassola Zoltán, aki másfél évig nevelősködött a József téri házban, mind Gézá, mind Máriaát eléggé magára hagyott gyereknek látta. Míg a lányt édesanyja legalább néha társaságba vitte, s igyekezett bevezetni a nagyvilági életbe, addig a kamaszkor minden sztereotíp tünetével megvert Géza csak a jégkorongozásban talált örömet, és elég magányosan élt a házban.

EGY NAP

Teleki korán kelő volt, feleségéről viszont ezt nem lehet elmondani. Erre a politikus maga volt kénytelen figyelmeztetni görögországi útjának önkéntes útímarsallját, Procopius Béla athéni magyar ügyvivőt: „*Azonkívül kérek, a program, amint átfutottam, egy teljesen kizárt momentumot tartalmaz: a feleségemmel reggel hét órakor nem fogsz elindulni sehonnan. Igen örülhetünk, ha fél tízkor elindulhatunk.*” Teleki rendszerint külön szobában is aludt. Otthon már hét óra körül

talpon volt, tornázott, reggelizett, átfutotta a lapokat.

A lapszemle után indult dolgait intézni a városba. Egyetemi előadásai rendszerint 10 órakor kezdődtek, 1925-ben például hétfőn nem tanított, akkor egyéb ügyeivel foglalkozott. Igyekezett úgy intézni, hogy egy és három között ne legyen elfoglaltsága. Ilyenkor hazatért a József térre, és együtt költötte el ebédjét családjával. Az ebédlőasztalnál özvegy Teleki Gézáé visszavonulása idején angolul

folyt a szó. A házhoz szerződttetett angol társalkodónő, Mrs. Dallas tartotta edzésben a családtagok nyelvtudását. Ebéd után Teleki ledőlt pihenni, hogy bepótoljon valamennyit a rendszerint rövid éjszakai pihenésből. Ismerősei tudták, hogy négy-fél ót után lehet keresni telefonon. A szunyókálás után vagy visszatért az egyetemre, vagy más társadalmi, politikai feladatai után nézett. Néha több helyen kellett felbukkannia, és ezzel még nem volt vége a napnak: esténként társas vacsorákra ment, s nemritkán még ezután is volt tennivalója, látogatókat fogadott vagy írt.

Sokoldalú társadalmi vagy revíziós foglalatosságából adódóan számos vendége volt a Teleki-palotának: Budapestre akkreditált diplomaták, cserkészvezetők, tanártársak, tanítványok, rokonok, külföldi utazók, s meghívásukban nem érvényesült társadalmi különbség. A látogatók csaknem egyöntetűen nyilatkoztak róla: megnyerő, kedves házigazda volt, rendkívüli műveltségű tudós, aki belefeledkezett egy-egy monológjába. Ha ki is mozdult a házból esténként, azt nem a művelődés miatt tette. A mozit nem kedvelte, színházba inkább a felesége járt, ha néha el is kísérte, azt inkább a jó modor demonstrálása végett tette. Sokat olvasott, de hogy ebben mennyi volt a szépirodalom, azt bajosan lehet megtudni. Időskorában is nagyon szerette Karl May indiántörténeteit, amit politikustársai gyermektegnak tartottak. Jóval éjfél után feküdt le, de nem aludt jól. Az éjszaka csendjében a téren álló köztéri óra ketyegése idegesítette,

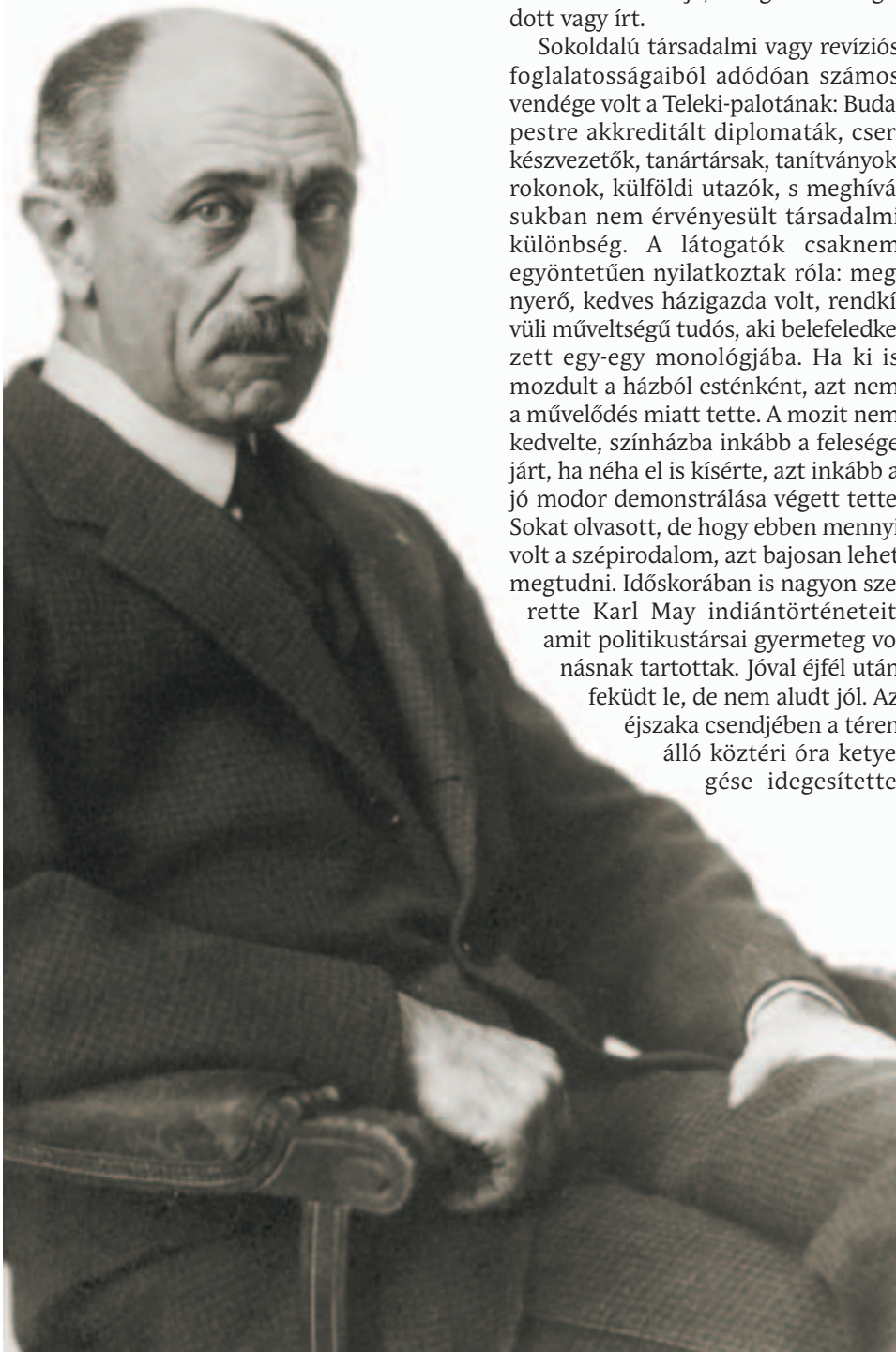
írt is a főpolgármesternek, hogy a szerkezetet szereltesse le.

TANÁR ÉS TANÁRTÁRS

Az egyetemnek nagy szüksége volt Telekire. A kar dékáni hivatalának irataiból kitűnik, hogy főleg akkor fordultak hozzá, amikor például a Külügyminisztériummal kellett tárgyalni a kar egyik büszkeségének tekintett külügyi, majd később közigazgatási szakosztály jövőjéről. Tekintélyének kézzelfogható jele volt a minden évben ismétlődő rituálé a kül- és belföldi ösztöndíjak odaítéléséről. Teleki csak igen keveseket ajánlott, de kiválasztottjai csaknem minden esetben megkapták a kért ösztöndíjas helyet. Cs. Szabó László így jutott ki Párizsba, Sibelka-Perleberg Artur az Egyesült Államokba, tanársegédje, Glauser Lajos Karlsruheba. Ha valaki megnyerte a bizalmát, vagy kiállta a próbát, akkor Teleki akár anyagilag is támogatta: Sibelka-Perleberg például megkapta Teleki tanári fizetését kiutazásának költségeire. Áldozatkészsége nem csak a diákokra terjedt ki: Teleki saját szakkönyveivel alapozta meg a kar Gazdaságföldrajzi (később Földrajzi) Intézetének könyvtárát.

Tanárnak elsőrangú volt, előadónak azonban roppant gyenge. Nehézkesen fejezte ki magát, és élete végéig rossz szónok maradt. Körmondatai közben kínosan hosszú szüneteket tartott, s oly sokáig kereste a megfelelő kifejezést, hogy hallgatói néha szinte megsajnálták. Ilyenkor suta mosoly ült ki ajkára, s idegesen húzogatta angolosan nyírt bajuszának szálait, vagy mellényét igazgatta. Sokszor elkalandozott, elég monoton hangon beszélt, és megvolt az a rossz szokása, hogy az előadásra szabott idő leteltével is folytatta fejtegetéseit. Akiket viszont megfogott a sok térképpel, vetített képpel, rajzzal illusztrált, néha adomák kíséretében elmondott és aktuálpolitikával átszőtt előadás, azok elszánt hívei lettek.

Ha diákjainak Kínáról beszélt, elvitte őket a Kelet-Ázsiai Múzeumba, ahol Felvinczi Takáts Zoltán tartott számukra órát. Rendszeresen megjelent a földrajzi tanszék hallgatóinak Mikulás-napi összejövételén, és ha oldottabb lett a hangulat, szívesen megtáncoltatta lány hallgatóit. Az egyetemen nem szerette, ha kegyelmes úrnak szólították – pedig mint volt miniszterelnöknek kijárt neki ez a megszólítás. Tudományos életben szereplő embernek adott névjegykár-

tyjáról rendszeresen lesatírozta a „gróf” titulust, és az indexet is csak a vezetéknevével írta alá. A telefonban kurtán és határozottan mutatkozott be a vezetéknevén. Néha viszont nagyon barátságosan volt. Ilyenkor lefoszlott róla a tudatos magatartásként felvett közvetlenség, és ráförmedt az őt „tanár úrnak” szólító instanciájára: „*Miért nem mindjárt Pali bácsi?*”

Diákjai balszerencséjére vizsgázta-tóként elvárta, hogy vizsgázói kitalálják, mire gondol, és pontosan az ő gondolatmenetét kövessék. Aki a vizsgán rossz térképhez nyúlt (vagy egyáltalán nem nyúlt térképhez, csak belevágott a tételbe), az máris repült. Gyakran a hozzá közel állókat is meggyötörte. Ha valaki butaságot mondott, Teleki lassan feltolta szemüvegét a feje búbjára, és nagy, átható, sűrű szemével rámeredt az egyre jobban vörösödő vizsgázóra, aki már sejtette: ez nem az ő napja.

A Szerb utcai kicsiny tanszék lett az egyik kiindulópontja annak a nagyszabású informális hálónak, amelynek révén Teleki a magyar közélet és kultúra különböző pontjaira kormányozta tanítványait és pártfogoltjait. Először csak személyes tekintélye vagy az általa vezetett szervezetek befolyása volt ezen emberek támasza. 1939 és 1941 között Teleki a politikába próbálta átmenni ezt a hálózatot, ami csak részben sikerült neki. Padányi-Gulyás Béla később miniszterelnöki és IBUSZ-megbízott lett Kárpátalján, Cs. Szabó László a finnországi magyar önkéntesek kiutazását készítette elő Párizsban 1939-ben, Újpétery (ekkor még Ulakity) Elemér és Szegedy-Maszák Aladár diplomata lett. Kovács Imre részt vett a Teleki által kezdeményezett falukutatásban, Rónai András Telekit helyettesítette a tanszéken, és később irányította az Államtudományi Intézetet. Márffy-Mantuano Judit, aki Lady Listowel néven ismert angol újságíró lett, néha félhivatalos üzeneteket vitt Budapestről a Foreign Office-ba. Első tanársegédeként egyike, Szentiványi Domokos diplomata lett, majd 1939-től a Miniszterelnökség tájékoztatáspolitikai osztályának vezetőjeként a külföldi propagandát irányította. Teleki asszisztensei, Kádár László és Koch Ferenc az 1945 utáni magyar földrajzi élet prominensei lettek. Más tanársegédeként nem volt ilyen szerencsésük: Glaser Lajos, Hantos Gyula és Elek Péter tragikusan korán hunyt el, 1944–1945-ben. ♦

ILYENNEK LÁTTÁK

PADÁNYI-GULYÁS BÉLA

A politikai élettől visszavonult Teleki több társadalmi szövetség elnökségében szerepelt, de azt hiszem, arra volt a legbüszkébb, hogy az ország főcserkészének címét viseli. Most meglepetésemre a régi barátsággal érdeklődött életem folyása iránt, amíg a lépcsőn felfele mentünk, s váratlanul beinvitált a Harmincad utcára néző dolgozó-

szobájába. Jól ismertem már ezt a keskeny szobát, melynek egyik falát a mennyezetig borították Teleki könyvei, az íróasztalon és különböző székeken halomban feküdtek a gépelt jelentések, külföldi tudományos szemlék abban a barátságos rendtelenségben, ami a szellemi alkotó dolgozószobáját olyan meghitté teszi. Nem volt főúri palota ez a Tele-

ki-ház, külsejében egyszerű budapesti bérházhoz hasonlított, de belül nemes lakkal borított antik bútorokról, a karosszék finom angol bőrhuzatáról, egy-egy dísztárgyról, régi óráról vagy a falon függő családi képekről látta az ember, hogy lakói arisztokraták.

(*Padányi-Gulyás Béla: Vallomás egy elsüllyedt világról. München, 1975, Auróra Könyvek, 120. o.*)

SIBELKA-PERLEBERG ARTUR

Társalgó típusú tanár volt. Feltételezte hallgatóiról, hogy olyan intelligenciafokon, nem tudásfokon, állnak, hogy ha ő valamit egy magasabb rendű fogalmazásban ad elő, úgy azt azok megértik. Kitűnő humora volt. Remek adomákkal [...] fűszerezte mondanivalóját, amely – természetesen – komoly tudáson alapult. A tanítványai nagyon szerették.

(*Sibélka-Perleberg Artur-interjú. Készítette Nagy Csaba 1988-ban. 1956-os Intézet Oral History Archivuma, 87. sz., 20. o.*)

TÜDŐS KLÁRA

Úgy szerettem azt a ráncos, furcsa vizsla képét, barázdás, boltozatos, bölcs homlokát, azt a lelkes kis cserkészt, aki minden bölcsessége mélyén megbújt, és öreg korában is megmaradt [...] Három órára volt jelezve a miniszterelnök beszé-

de. – Vártunk! – Beszélt már ez is, az is, amaz is, de Teleki csak nem jött. Feri kildött, hogy telefonáljak, s tudjam meg, mi van, mert Teleki sosem várat magára. Ahogy kimentem a telefonhoz, látom ám, hogy a vékony kis ember hármával kapkodja a lépcsőket, maga mögött hagyva messze a kíséretét. Szaladtában rám kiáltott: Elaludtam, s a szamarak nem költöttek fel! – Aztán máris be a terembe, fel a pódiumra. Addig szuszoghatta csak ki magát, amíg a bokréta kitörő örömmel harsányan megéltjezte. Aztán beszélt hozzájuk egy órát az ő nyelvükön úgy, hogy a szanyi legényektől a kun gazdáig minden bokrétás a szívébe zárta a kis pápaszemes tanár urat, aki arra volt büszke, hogy tud kaszálni és el tudja járni a szatmárökörítőiak eszeveszett csárdását. Már attól féltem – ahogy belemelegedett –, hogy kirúgja maga alól a széket és be is mutatja, hogy csakugyan tudja. Én láttam kaszálni és táncoltam vele, hát tanúsíthatom, hogy igazat mondtam.

(*Tüdős Klára: Rongyok. II. köt., Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Ms 10907/II, 205–206. o.*)

